

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

กลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN) เป็นกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่จัดตั้งขึ้นระหว่างประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทั้งทางด้านขนาดและความลึกซึ้งของความร่วมมือ จนสามารถพัฒนาเป็นเขตการค้าเสรีในปัจจุบัน โดยเขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area : AFTA)¹ เริ่มต้นจากแนวความคิดของ นายอานันท์ ปันยารชุน อดีตนายกรัฐมนตรีของไทย ที่เล็งเห็นความสำคัญและความจำเป็นในการกระชับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับประเทศภาคีอาเซียน จึงได้เสนอแนวความคิดในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนขึ้นต่อที่ประชุมสุดยอดครั้งที่ 4 ณ ประเทศสิงคโปร์ ภายหลังจากการประชุมสิ้นสุดลง ประเทศภาคีอาเซียน 6 ประเทศเดิม² ได้มีการลงนามตามข้อตกลงว่าด้วยการใช้อัตราภาษีศุลกากรพิเศษที่เท่าเทียมกันสำหรับเขตการค้าเสรีอาเซียน (Agreement on the Common Effective Preferential Tariff for the AFTA หรือCEPT Agreement) เพื่อให้การค้าภายในอาเซียนเป็นไปโดยเสรี มีอัตราภาษีศุลกากรระหว่างกันต่ำที่สุด และปราศจากข้อจำกัดที่มีใช้ภาษีศุลกากร และเพื่อดึงดูด การลงทุนจากต่างประเทศให้เข้าสู่ภูมิภาคอาเซียน ซึ่งจะทำให้การค้าภายในกลุ่มอาเซียนเพิ่มขึ้น ข้อตกลงCEPT เป็นกลไกสำคัญให้ประเทศสมาชิกดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน ภายในกำหนดระยะเวลา 15 ปี โดยเริ่มตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2536

ต่อมาในปี พ.ศ. 2537 ในการประชุมรัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Ministers : AEM) ครั้งที่ 26 ณ จังหวัดเชียงใหม่ ได้มีผลสรุปทางด้านการปรับปรุงระยะเวลาในการดำเนินการตามข้อตกลงว่าด้วยการใช้อัตราภาษีศุลกากรพิเศษที่เท่าเทียมกัน โดยให้ลดระยะเวลาของการดำเนินการตามข้อตกลงอัตราภาษีพิเศษที่เท่ากันของประเทศสมาชิก AFTA จาก 15 ปี หรือ 10 ปี หรือให้เสร็จสิ้นภายในวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2546 เพื่อให้ระยะเวลาในการปฏิบัติตาม

¹ แหล่งที่มา http://www.moc.go.th/thai/dbecoco/asean_afta.html

² สมาชิกอาเซียนเดิม 6 ประเทศ ได้แก่ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ บรูไน และไทย

ข้อตกลงCEPTของประเทศสมาชิก AFTA บรรลุเป้าหมายก่อนข้อตกลงทั่วไปว่าด้วยภาษีศุลกากรและการค้า (GATT) โดยลดลงให้เหลือ 0-5% ภายในเวลา 10 ปี และยกเลิกมาตรการจำกัดปริมาณการค้า และจะลดให้เป็น 0% ภายในปี 2553 สำหรับประเทศสมาชิกเดิม 6 ประเทศ ส่วนประเทศสมาชิกใหม่จะพยายามลดภาษีลงเหลือ 0-5% ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ในปี 2549 สำหรับเวียดนาม, ในปี 2551 สำหรับลาวและพม่า และปี 2553 สำหรับกัมพูชา ซึ่งผลจากการขจัดอุปสรรคทางการค้าระหว่างประเทศสมาชิกภายในกลุ่มดังกล่าว ทำให้มีการขยายตัวของปริมาณการค้าระหว่างประเทศสมาชิกภายในกลุ่มอย่างต่อเนื่อง

การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจถึงแม้ว่าจะก่อให้เกิดประโยชน์ในหลายด้าน คือ นอกจากจะช่วยให้การนำเข้าและการลงทุนจากต่างประเทศ ช่วยเพิ่มอำนาจต่อรองของประเทศสมาชิกภายในกลุ่มในเวทีการค้าโลกแล้ว แต่ในขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดผลกระทบด้านลบเช่นกันต่อประเทศสมาชิกภายในกลุ่ม ตามแนวความคิดของ Jacob Viner³ ได้กล่าวถึงทฤษฎีการสร้างเสริมการค้าและการเปลี่ยนวิถีการค้า⁴ (Trade Creation and Trade Diversion : TC and TD) ไว้ว่า การสร้างเสริมการค้า หมายถึง การที่ประเทศสมาชิกของกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจประเทศหนึ่ง นำเข้าสินค้าจากประเทศสมาชิกอื่นซึ่งมีต้นทุนการผลิตที่ต่ำกว่า เพื่อทดแทนการผลิตสินค้านั้นในประเทศของตนที่มีต้นทุนการผลิตที่สูงกว่า และการเปลี่ยนวิถีการค้า หมายถึง การที่ประเทศสมาชิกประเทศหนึ่งนำเข้าสินค้าจากประเทศสมาชิกประเทศหนึ่งซึ่งมีต้นทุนการผลิตที่สูงกว่า แทนที่จะนำเข้าสินค้านั้นจากประเทศนอกกลุ่มซึ่งสามารถผลิตด้วยต้นทุนการผลิตที่ต่ำกว่า ดังนั้นในการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจจึงอาจไม่นำมาซึ่งประโยชน์ที่แท้จริงกับประเทศสมาชิกก็ได้ จะต้องพิจารณาว่าโดยแท้จริงแล้วในการรวมกลุ่มนั้นก่อให้เกิดสวัสดิการที่เพิ่มขึ้นแก่ประเทศสมาชิกภายในกลุ่มหรือไม่ โดยจะต้องพิจารณาถึงผลสุทธิระหว่างการสร้างเสริมการค้าและการเปลี่ยนวิถีการค้าว่า โดยสุทธิแล้วผลทางใด มีขนาดใหญ่กว่า ถ้าผลทางการสร้างเสริมการค้ามีมากกว่า ก็อาจกล่าวได้ว่า การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจนั้นนำมาซึ่ง สวัสดิการที่เพิ่มขึ้นแก่ประเทศสมาชิกภายในกลุ่ม แต่ถ้าผลทางการเปลี่ยนวิถีการค้ามีมากกว่า ก็อาจกล่าวได้ว่า การรวมกลุ่มนั้นนำมาซึ่งสวัสดิการที่ลดลงแก่ประเทศสมาชิกภายในกลุ่ม

การจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA) นับตั้งแต่ปี 1993 เป็นต้นมา มีข้อตกลงร่วมกันในหลักการการลดภาษีศุลกากรระหว่างประเทศสมาชิกลงให้เหลือร้อยละ 0-5 ภายในเวลา

³ Jacob Viner(1950). "The Custom Union Issue". Carnegie Endowment for International Peace :41-55

⁴ อ้างอิงมาจาก ศัพท์เศรษฐศาสตร์ อังกฤษ-ไทย ไทย-อังกฤษ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2546)

10 ปี และยกเลิกมาตรการจำกัดปริมาณการค้า ซึ่งผลจากการขจัดอุปสรรคทางการค้าระหว่างประเทศสมาชิกภายในกลุ่มดังกล่าว ทำให้มีการขยายตัวของอัตราการค้าระหว่างประเทศสมาชิกภายในกลุ่มอย่างต่อเนื่อง

ตารางที่ 1.1

แสดงมูลค่าการส่งออกไปยังตลาดในกลุ่มอาเซียน

5 ประเทศ (Intra-ASEAN Export)

หน่วย : ล้านเหรียญสหรัฐ

ปี / ประเทศ	อินโดนีเซีย	มาเลเซีย	ฟิลิปปินส์	สิงคโปร์	ไทย	รวม
1989	2,455	6,411	543	9,789	2,349	21,547
1990	2,556	8,664	596	11,796	2,752	26,364
1991	3,350	10,131	637	14,009	3,475	31,602
1992	4,563	12,163	552	14,264	4,391	35,933
1993	4,997	12,987	795	18,406	6,008	43,194
1994	5,867	15,257	1,426	27,562	7,991	58,103
1995	6,476	18,436	2,358	31,771	10,610	69,649
1996	8,310	22,694	2,970	34,441	12,111	80,527
1997	8,851	23,249	3,436	35,794	13,526	84,855
1998	9,347	21,611	3,821	25,998	8,315	69,092
1999	8,278	21,885	4,989	29,269	9,902	74,324
2000	10,884	24,409	5,983	37,784	15,100	94,159
2001	9,507	21,024	4,986	32,815	14,357	82,689
2002	9,934	22,127	5,530	33,963	13,156	84,710
2003	10,725	26,036	6,582	51,778	16,583	111,704
2004	12,994	31,737	6,838	62,494	21,170	135,233
2005	15,824	36,634	7,150	71,976	23,867	155,451

ที่มา : ASEAN Trade Data (<http://2002.154.12.3/trade/>)

จากตารางที่ 1.1 ได้แสดงตัวเลขมูลค่าการส่งออกโดยที่ประเทศสมาชิกแต่ละประเทศภายในกลุ่มมีมูลค่าการส่งออกไปยังประเทศสมาชิกภายในกลุ่มอาเซียนเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง และแสดงให้เห็นถึงแนวโน้มทางบวกของการส่งออกไปยังประเทศต่าง ๆ ภายในกลุ่มอาเซียน และ

เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมของการส่งออกไปยังประเทศในภูมิภาคอาเซียน (Intra-ASEAN Export) แล้ว พบว่ามูลค่าการค้าภายในกลุ่มอาเซียน ในปี ค.ศ. 1989 ซึ่งเป็นช่วงก่อนที่มีการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน คิดเป็น 21,547 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เทียบกับมูลค่าการส่งออกในช่วงหลังจากมีการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนในปี ค.ศ. 1993 และ 2005 คิดเป็น 43,194 และ 155,451 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ตามลำดับ โดยมีอัตราการขยายตัวเมื่อเทียบกับปี 1989 เพิ่มขึ้นประมาณ 2 และ 6 เท่า ตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนในการเพิ่มปริมาณการค้าระหว่างประเทศสมาชิกภายในภูมิภาคอาเซียน

จากข้อมูลตัวเลขมูลค่าการค้าภายในภูมิภาคข้างต้น ช่วยสะท้อนให้เห็นถึงปริมาณการค้า (การส่งออก) ที่เพิ่มสูงขึ้นระหว่างประเทศสมาชิกต่าง ๆ ภายในกลุ่มอาเซียน ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน ซึ่งก่อให้เกิดการลดอุปสรรคระหว่างกันของประเทศสมาชิกภายในกลุ่ม และในทางตรงข้ามก็อาจจะเป็นการลดปริมาณการค้ากับประเทศภายนอกกลุ่ม โดยปริมาณการค้าที่เพิ่มมากขึ้นดังกล่าวนี้ อาจเป็นผลมาจากทั้งผลทางด้านการสร้างเสริมการค้าหรือการเปลี่ยนวิถีการค้าก็ได้ ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจในการศึกษาว่า โดยภาพรวมนั้น เขตการค้าเสรีอาเซียนก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านการค้าที่มีต่อการส่งออกภายในกลุ่ม (Intra-ASEAN Trade) และการส่งออกนอกกลุ่ม อย่างไร และประเทศสมาชิกใดที่ได้รับประโยชน์สูงสุดจากการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน และก่อให้เกิดผลกระทบเช่นไรต่อสวัสดิการของผู้บริโภคภายในประเทศ

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษาถึงผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA) ที่มีต่อการส่งออกของประเทศภายในกลุ่มอาเซียน (Intra-ASEAN Trade) และการส่งออกนอกกลุ่มของประเทศอาเซียนที่สำคัญ

2. ศึกษาถึงผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA) ที่มีต่อสวัสดิการของผู้บริโภคของประเทศอาเซียนที่สำคัญ ในระดับกลุ่มสินค้า

1.3 ขอบเขตการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้จะทำการศึกษาผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนที่มีต่อประเทศสมาชิกโดยจะแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วนคือ 1) ศึกษาผลกระทบทางด้านการค้าที่มีต่อการส่งออกภายในกลุ่ม (Intra-ASEAN Trade) และการส่งออกนอกกลุ่มก่อนและหลังการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน โดยทำการศึกษาเฉพาะประเทศสำคัญในอาเซียน 5 ประเทศ ได้แก่ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์และไทย ในช่วงปี ค.ศ. 1980-2006 2) ศึกษาผลกระทบที่มีต่อสวัสดิการของผู้บริโภคในการบริโภคสินค้าในกลุ่มต่าง ๆ ภายหลังจากการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน โดยทำการศึกษาเฉพาะกลุ่มสินค้า Fast Track ที่ไทยเสนอ ทั้งหมด 3 รายการ ที่จำแนกตามรหัส SITC ในระดับ 3 หลัก ซึ่งประกอบด้วย SITC 251 : PULP AND WASTE PAPER (เยื่อกระดาษ) SITC 661 : LIME, CEMENT, CONSTR.MATRL (ปูนซีเมนต์) และ SITC 821 : FURNITURE, CUSHIONS, ETC. (เฟอร์นิเจอร์ไม้และหวาย)

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงผลกระทบจากการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนที่มีต่อการส่งออกของประเทศสมาชิกภายในกลุ่มและประเทศนอกกลุ่ม

2. ทราบถึงผลกระทบจากการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนที่มีต่อสวัสดิการที่เปลี่ยนแปลงไปในกลุ่มสินค้าต่าง ๆ ที่ทำการศึกษาของแต่ละประเทศสมาชิก

3. ทำให้สามารถวิเคราะห์ได้ว่าโดยแท้จริงแล้วการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนนำมาซึ่งประโยชน์ต่อประเทศสมาชิกหรือไม่ และประเทศใดได้ประโยชน์สูงสุดจากการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน